

بسم الله الرحمن الرحيم

نقش مادر در تربیت جنسی دختران با تکیه بر آیات قرآنی

ام البنین صیدانلو^۱

اکرم نصیری^۲

چکیده:

خانواده یکی از کوچکترین نهادهای اجتماعی است که پدر و مادر در رأس این هرم قرار گرفته‌اند. اسلام نقش تأثیرگذاری والدین را در پرورش و تربیت فرزندان بسیار حیاتی و مهم بیان کرده اگر این تربیت بر اساس آموزه‌های دینی بنا شده باشد فرزندان به سمت سعادت و کمال هدایت می‌شوند. از مهم‌ترین این تربیت‌ها، تربیت جنسی است که در هویت بخشی و ارتباطات اجتماعی آنان نقش بسزایی دارد. این آموزش‌ها و آموزه‌ها توسط پدر و مادر به خصوص مادر که نقشی حمایتی و تأثیرگذار دارد، انجام می‌شود. هدف این نوشته شناسایی نقش مادر در تربیت جنسی دختران به روش توصیفی با استفاده از منابع معتبر به تبیین نقش مادر در تربیت جنسی دختران پرداخته است. بنابر این، والدین می‌توانند تربیت جنسی را با تکیه بر الگوهای قرآنی و اصول تربیتی صحیح به شکل‌های مستقیم و غیر مستقیم در مقاطع کودکی و نوجوانی به کار ببرند. از جمله این روش‌ها آگاهی بخشی در خصوص تغییرات در زمان بلوغ جنسی، تأمین نیازهای روانی و عاطفی و پرورش فضایل اخلاقی است که موجب جلوگیری از انحرافات فرزندان می‌گردد و از این طریق می‌توان با تربیت جنسی درست آنان، زمینه را برای پذیرش مسئولیت‌های خطیر زندگی در آینده آماده ساخت.

کلید واژه ها : تربیت جنسی، دختران، مادر.

^۱. مدرّس مدرسه علمیه شهید مطهری تنکابن. sidanlo1396@gmail.com

^۲مدرّس مدرسه علمیه شهید مطهری تنکابن.

مقدمه

خانواده مهم‌ترین واحد اجتماعی است که از افراد مرتبط با یکدیگر اعم از پدر و مادر و فرزندان، تشکیل می‌شود. والدین نقشی بسیار حیاتی در زندگی فرزندان ایفا می‌کنند که می‌توانند با حمایت‌های عاطفی، اجتماعی، مادی و تربیتی آنها را به سعادت برسانند.

این فرزندان هستند که با پدر و مادر همانندسازی می‌کنند و رفتار والدین را الگوی مناسبی برای خود قرار می‌دهند. بدیهی است در این بین، مادر نقشی حساس‌تر و تاثیرگذارتر از پدر برای فرزندان دارد، زیرا از ابتدای خلقت تا به استقلال رسیدن وی، از حیث شخصیتی و اجتماعی همراه و همقدم مادر می‌باشد. مادر فارغ از هر مسئولیتی می‌تواند نقش حمایتی و مراقبتی از فرزندان را به بهترین نحو بپذیرد. به ویژه فرزند دختر را به دلیل هم جنس بودن با او، و درک بهتر از شرایط روحی و جسمی که در مراتب مختلف سنی درک کرده است. مادر نقشی اساسی در تربیت فرزندان خود دارد و به عنوان الگویی عملی و تاثیرگذار در نهاد خانواده معرفی شده که می‌تواند با رفتار و گفتار خود ارزشهای والا به فرزند ان خود انتقال دهد تا آنها را برای مسئولیت خطیر زندگی یعنی همسری و مادری مهیا نماید. بر این اساس، تربیت بر چند قسم تقسیم می‌شود: تربیت دینی، اخلاقی، و تربیت جنسی که تربیت جنسی زیر مجموعه تربیت اخلاقی و اجتماعی قرار دارد.

تربیت جنسی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین موارد تربیتی است که والدین بر اساس آموزه‌های دینی و مهارتی به رشد و شکوفایی فرزندشان می‌پردازند و می‌توانند توانایی آنان را جهت برقراری ارتباطی سالم، با دیگر افراد جامعه ارتقاء ببخشند و هدف از آن نیز درک صحیح و درست از هویت جنسی و نقش جنسیتی است که رفتارهای سالم از آن ناشی می‌شود.

از طرفی قرآن کریم ارائه دهنده بهترین الگوهای رفتاری و اصول تربیتی است که والدین می‌توانند بر اساس آن فرزندان خود را به سوی سعادت هدایت کنند. قرآن مجید بالاترین نقش را برای زنان نقش

مادری و تربیت فرزندان معرفی کرده که مورد ستایش و آنان را نیز شایسته تکریم می داند. خداوند نیز در قبال صبر و بردباری مادر پاداشی بی پایان به او عنایت می کند.

بدون تردید جامعه کنونی ما که مورد هجوم رسانه ای شدید قرار دارد آسیب پذیر بودن قشر جوان، اهمیت پرورش و به کارگیری مقوله تربیت جنسی را ملموس تر می کند. پس اگر والدین خصوصاً مادران این مسئله را برای فرزندان خود به ویژه دختران که مادران آینده هستند، تبیین نکنند آنان در رویارویی و ارتباط در اجتماع دچار مشکلات و اختلالات رفتاری و شخصیتی فراوانی خواهند شد.

در خصوص مسأله تربیت پژوهش های زیادی شکل گرفته مخصوصاً تربیت دینی ولی در مورد تربیت جنسی به شکل محدودتر به ویژه در خصوص نقش مادر در تربیت جنسی دختر که جا برای پژوهش و بررسی بیشتر وجود دارد.

پژوهش های متعددی در خصوص این موضوع انجام شده از جمله: تربیت جنسی در اسلام، که در این کتاب، ثابت به مسأله مهم تربیت جنسی پرداخته با هدف تبیین تربیت جنسی با تکیه بر دیدگاه قرآنی، روایی و ارائه روش های تربیت صحیح در چهار فصل که شامل مراحل رشد جنسی در اسلام، عوامل مؤثر بر رفتار جنسی کودک، نوجوان و جوان، اصول و روش تربیت جنسی پرداخته شده است.

مقاله حاضر به روش توصیفی و با استفاده از منابع معتبر در صدد این است تا نقش مادر را در تربیت جنسی فرزندان به ویژه دختران بررسی کند. بنابراین، در ابتدا به روش تربیت جنسی در دوره کودکی و نوجوانی، سپس به بررسی برخی زیر مجموعه های هر یک از این شیوه ها و همچنین به تبیین نقش مادری می پردازد.

تربیت جنسی از موضوعات مهم و حساسی است که باید از سالهای ابتدایی زندگانی کودکان آغاز و متناسب با سن کودک ادامه یابد و نقش پدر و مادر در تربیت جنسی فرزندان بالاخص دختران بسیار حساس و حیاتی است و هر کدام از والدین نقشی خاصی را در این راستا ایفا می کنند در آموزه های دینی مادری یک ارزش به شمار می آید که به دلیل ویژگیهای زیستی و روانی بر دوش مادر نهاده شده است (علاسوند، ۱۳۹۵، ص ۲۳۹).

شیوه های تربیت جنسی در دوره کودکی و نوجوانی توسط والدین به دو قسم اجرا می شود که در ذیل بیان می شود:

۱- تربیت جنسی مستقیم

۱/۱- دوره کودکی

بدون تردید تربیت جنسی کودک بخش مهمی از تربیت به معنی عام است. برای یادگیری نقش جنسیتی، و تحقق یافتن هویت مطلوب جنسی کودکان لازم است والدین به عوامل و زمینه های رشد موثر در ایجاد نفس و هویت توجه کنند. (فقیهی، ۱۳۹۱، ۱۱۴)

گرچه میل جنسی از ابتدای تولد در کودکان وجود دارد، اما هدف و مقصد آن مشخص نیست و باید یک مسیر رشد و تحولی را بییماید. این مساله مورد تایید اسلام است و روایاتی در این زمینه موبد این مطلب است که کودکان میل جنسی دارند، پس باید از تحریک کردن آنها خود داری کرده و والدین باید نسبت به پیشگیری از انحراف کودکان خود آگاهی یابند. (همان، ص ۱۱۲)

هم چنین تعلیم اسلامی نیز والدین را به تربیت کودک در ابعاد مختلف جسمانی، روانی، شناختی، اجتماعی و دینی توصیه می کند. (سالاری فر، ۱۳۸۸، ص ۱۲۸)

نکات مهمی که والدین در این دوران باید به آن در جهت دهی هویت فرزندان دقت نمایند عبارتند از: از بینش و عملکرد والدین باید از این امر حکایت کند که هیچ جنسیتی بر دیگری برتری ندارد و هردو آنها ارزشمند و باید از تبعیض جنسیتی بین دختر و پسر خود داری کنند و باید احساس ارزشمندی را به آنها منتقل کنند تا کودکان بتوانند به راحتی و بدون آرزوی داشتن جنسیتی مخالف، به هویتی جنسی خودشان دست یابند و بتوانند در آینده زنان و مردان کامل و با اعتماد به نفس باشند و نقش پدر و مادری خود را نیز به خوبی ایفا کنند.

ضرورت دارد که ابتدا خود والدین نسبت به جنسیت فرزندان نگرشی درست داشته باشند و با پرهیز از نگرش منفی در مورد آنها با رفتارهای متناسب هر یک از فرزندان، عزت آنها را آشکار سازند و افتخار

نمایند که خداوند آنها را از چنین نعمت هایی برخوردار کرده و شکرانه آن را به جا آورند. (فقیهی، ۱۳۹۱، ص ۱۰۵-۱۰۶)

چنانکه امام صادق (علیه السلام) می فرماید : البناتُ حسناتٌ، والبنون نِعَمٌ، فالحسناتُ مثابٌ علیها، والنعمُ مسئولٌ عنها (کلینی، ج ۶ ص ۶۸). دخترها نیکی هستند و پسرها نعمت پس به درستی که (خداوند) بر نیکی ها پاداش می دهد و از نعمت ها سوال می کند.

والدین باید نقش جنسیتی هر یک از فرزندان را به آنها آموزش دهند، تا هویت جنسی شان تقویت گردد فرزندان باید بدانند که جامعه از هر کدام از آنها چه انتظاری دارد و هر کدام از نظر رفتاری، گفتاری، پوشاک و چه نقشی را باید ایفا کنند و از اجرای نقش های جنسی دیگر خود داری کنند. (فقیهی ۱۳۹۱، ص ۱۰۷-۱۰۶). پیامبر اکرم (علیه السلام) فرمود : کسی که فرزند دختری داشته باشد و او را اذیت نکند و توهین نکند و پسر را بر او ترجیح ندهد خداوند او را وارد بهشت می کند. (سنن ابی داوود ج ۲ ص ۵۰۸ کنز العمال ج ۱۶ ص ۴۴۷). پیامبر گرامی در این حدیث سه رفتار نامطلوب برخی والدین را که نسبت به دخترانشان از خود بروز می دهند را بیان کردند که موجب آزار و تحقیر دخترشان می شود و یا بین آنها و پسرانشان تبعیض قائل می شوند را ایشان بر حذر داشته اند. این رفتارها آثار نامطلوب روانی روی دختری گذارد و جایز نیست و موجب جهنمی شدن والدین می گردد. بنابر این انجام ندادن این نوع رفتارها از سوی والدین ضمانت خداوند برای ورود والدین به بهشت محسوب می شود (فقیهی، ۱۳۹۱، ص ۱۰۷).

عوامل تاثیر گذار بر رفتارهای جنسی

والدین برای جلوگیری از انحراف در رفتارهای جنسی فرزندان خود در دوره کودکی باید به این نکات توجه کنند که تاثیر پذیری جنسی کودکان از طریق دیدن و شنیدن سریع تر شکل می گیرد ، بدین ترتیب ، در منابع دینی ما مسلمانان بسیار تاکید شده که روابط زناشویی والدین باید دور از دیدگان هر بیننده ای انجام گیرد.

قرآن مجید در سوره لقمان به طور صریح به اهمیت نقش مادر در دوره های بارداری و شیر دهی اشاره و به تبیین و تاثیر آن در شکل گیری هویت فرزندان پرداخته است. «وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ...». لقمان، آیه ۱۴

البته تعالیم اسلام به جهت برخورد نا مناسب با زنان و فرزندان دختر در عصر بعثت پیامبر (ص) در جوامع گوناگون که تا عصر حاضر نیز رگه هایی از آن دیده می شود، به والدین توصیه می کند که به فرزندان دختر توجه بیشتری ابراز نمایند. (سالاری فر، ۱۳۸۸، ص ۱۳۰)

دختران بنا بر غریزه فطریشان دارای روابط عاطفی قوی و روحیه ای حساس هستند و نیازمند به توجه و محبت بیشتری هستند. رسول اکرم در این باره نیز فرمود: دختران چه فرزندان خوبی هستند، با لطافت (دارای گرمی و جاذبه اند)، آماده خدمت، مونس، بابرکت، واهل نظافت و پاکیزگی هستند (حرعاملی، وسایل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۰۰) تحقیقات روان شناختی نیز حساسیت بیشتر دختران را نسبت به ابراز عواطف نشان داده اند (گنجی، ۱۳۸۲، ص ۴۰۴).

البته سرمایه گذاری عاطفی بیشتر والدین در مورد دختران نباید به تبعیض و بی توجهی به فرزندان پسر منجر شود. در عین حال با توجه به طبیعت عاطفی دختران و سرمایه گذاری بیشتر آنها در کمک به والدین، از آنان بیشر حمایت می کنند و این امر به مساوات و در برخورد های عاطفی آسیب نمی رساند. (سالاری فر، ۱۳۸۵، ص ۱۳۱)

بنابر این، محبت و عنایت والدین به فرزندان سبب رشدشان می شود و بعد ها به اتکای این عواطف آنها می کوشند خود را به گونه ای بسازند که مورد نظر والدین و بر اساس نقشه آنها عمل کنند. بررسیهای عملی نشان می دهند کودکانی که از نظر عاطفی دچار کمبود ها و نارسایی هایی هستند اغلب رشد نمی کنند و قادر نیستند وارد عرصه زندگی شوند و یا از مزایای حیات اجتماعی بنحوی شایسته بهره مند گردند. (قائم، ۱۳۸۳، ص ۲۰۳)

ب-پرورش فضایل اخلاقی

یکی دیگر از بهترین راههای غیر مستقیم تربیت جنسی، آموزش فضایل اخلاقی و پرورش آن در روح و روان افراد است تا از این طریق، این فضائل، با شخصیت او عجین شود، زیرا انسانی که از نوجوانی، با فضایل اخلاقی رشد می کند، برابر رذائل اخلاقی به خوبی مقاومت می کند. فضائلی که با تربیت جنسی در ارتباط اند و پرورش آنها در حفظ نوجوان از انحرافات و بی بندوباری اهمیت دارد، عبارتند از: حیا و عفت.

عجب و حیا عبارت است از حالتی درونی در انسان که او را در نگه داری خویش در اجتماع به صورت شایسته و متواضع خود دار و متحمل، یاری می کند. عفت، دیگر فضیلت اخلاقی است که با تربیت جنسی ارتباط دارد و والدین باید آن را در نوجوان خود پرورش دهند. عفت و پاکدامنی حالت نفسانی است که انسان را از غلبه شهوت باز می دارد و عقیف یعنی خود نگهدار و با مناعت. (قاموس قرآن، ج ۵، ص ۱۸-۱۹) حیا پایه عفت و پاکدامنی است حیا و عفت در گفتار و کردار،

در طرز لباس پوشیدن و سایر حرکات و سکنات انسان ظاهر می شود. برای اینکه فرزندان شرم و حیا را بیاموزند و به آن عادت کنند، والدین باید خود الگوی آنان باشند و در گفتار و کردار خود به گونه ای عمل کنند که موجب پرده دری و از بین رفتن شرم و حیا در فرزندان نشود. (حافظ ثابت، ۱۳۸۵، ص ۱۰۰)

قرآن کریم حیا و عفت را که یکی از صفات الهی و انسانی است فطری و پسندیده معرفی می کند و بر لزوم رعایت آن در جنبه های مختلف زندگی از جمله نگاه و پوشش و گفتار تاکید دارد، زیرا رابطه ای تنگاتنگ با ایمان دارد.

پیامبر اسلام (علیه السلام) فرمود: الحیاء هو الدین كله (میزان الحکمه، ج ۲، ص ۱۳۵۴، ح ۴۵۶۷- کنز العمال، ج ۳، ص ۱۱۹) ایشان حیاء را تمام دین معرفی می کنند و نیز از امام علی (علیه السلام) روایت شده که فرمود: «الْحَيَاءُ مِفْتَاحُ كُلِّ الْخَيْرِ» مایه گشایش هر خیر و نیکی است. (غرر الحکم و درر الکلم، ج ۱، ص ۹۳، ح ۳۴۰- میزان الحکمه، ج ۳، ص ۱۳۵۲، ح ۴۵۴۶)

علت اینکه حیاء را تمام دین یا کلید هر نیکی معرفی کرده اند، این است که محدوده وسیعی را در بر می گیرد انسان را از ارتکاب هر عمل زشت و ناپسندی، باز می دارد که یکی از آنها روابط شهوانی خارج از

محدوده شرع است. (فقیهی، ۱۳۹۱، ص ۲۰۴) در برخی روایات حیا را کل ایمان، و در برخی دیگر شعبه ای از دین تلقی شده است. (رهبر، محمد تقی، ۱۳۷۳، ص ۱۴) بنا بر این هر جا نیروی حجب و حیا وجود داشته باشد، آلودگی به زشتی ها و گناهان یا نابود یا به حداقل می رسد. پس برای کم شدن جرم و جنایت باید از راهکارهای افزایش حیا و عفت و ممانعت از هر آنچه موجب پرده دری می شود، استفاده کرد. (ثابت، حافظ، ۱۳۸۵، ص ۲۸۵)

نتیجه گیری

خانواده از مهم ترین نظام های اجتماعی است که پدر و مادر نقشی بسیار مهم در زندگی فرزندان ایفا می کنند والدین به ویژه مادر الگویی عملی و نقشی تاثیر گذار و حمایتی در تربیت فرزندان دارد. بر این اساس والدین برای سعادت فرزندان، اصول تربیتی صحیح را بر اساس آموزه های دینی پایه ریزی می کنند. تربیت جنسی نیز از موارد مهم تربیتی است که باید با ساز و کارهای ویژه در دوره های مختلف سنی از طرف والدین و دیگر مسئولین تربیتی پیگیری شود، تا علاوه بر رشد سالم، از انحرافات، اختلالات و بیماریهای جنسی پیشگیری کنند.

از آنجایی که دوره های رشد زنجیر وار به هم متصل هستند می طلبد که در زمان کودکی والدین تربیت دختران و پسران را بر مبنای و معیارهای متفاوت هر دو جنس تنظیم کنند که این نوع تربیت زیر بنای تربیت دوره نوجوانی و شکل گیری شخصیت در آینده می باشد. دوره نوجوانی که به دلیل تغییرات جسمی و هورمونی نوجوان در اوج بلوغ جنسی قرار می گیرد باید آگاهی های لازم در اختیارشان قرار گیرد. در این شرایط وظایف والدین، آشنا کردن آنان با حقایق صحیح جنسی، و چگونگی کنترل میل جنسی با تکیه بر ارزش های اخلاقی و فرهنگی جامعه می باشد.

تربیت صحیح در نوجوانی، هویت جنسی مطلوب را سبب می شود و از نا هنجاریهای جنسی پیشگیری می کند با همدلی و رابطه صمیمی می توان تهدیدات را کاهش داده تا نوجوان بتواند در پذیرش مسئولیت ها و اتخاذ در تصمیم گیریهای مهم زندگی موفق باشد.

والدین خود بهترین الگوهای عملی برای فرزندان و هم چنین آموزش معارف و فضایل اخلاقی می تواند موجب حفظ آنان از انحرافات و بی بند و باری و غلبه بر شهوت شود. بنابر این می توان در این مسیر دختران و پسران را برای یک زندگی سالم مهیا کرد که دختران در ابتدا به عنوان همسری شایسته و سپس مادری مهربان و دلسوز، و پسران نیز برای پذیرش نقش همسری و پدری و مسئولیت های اجتماعی تربیت کرد.

منابع:

قرآن مجید

۱. ابن بابویه، الخصال، محمد بن علی بن بابویه القمی (الشیخ الصدوق)، الخصال، علی اکبر الغفاری، موسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۳ق.
۲. بهشتی، احمد، اسلام و تربیت کودکان، تهران، انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۷ ش.
۳. ثابت، حافظ، تربیت جنسی در اسلام، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۵.
۴. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تحقیق عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت دارالحیاء التراث العربی، ۱۹۹۱م.
۵. دنیای نوجوان، انتشارات تربیت، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۷۶.
۶. سادات، علی محمد، راهنمایی پدران و مادران، جلد دوم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ دوم، قم، ۱۳۷۲.
۷. سالاری فر، محمد رضا، درآمدی بر نظام خانواده در اسلام، ناشر مرکز نشر هاجر، چاپ سوم، ۱۳۸۸.
۸. سعیدی پور و آذینفر، فرهنگ فارسی خرد، ۱۳۵۷.
۹. سنن ابی داوود، سلیمان بن الأشعث السجستانی، سنن ابی داوود، تحقیق محمد محیی الدین عبدالحمید، بیروت: دار احیاء السنه النبویه.

۱۰. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، بهارستان، ۱۳۶۳.
۱۱. غرر الحکم، دررالکلم، ترجمه محمد علی انصاری.
۱۲. فقیهی، علی نقی، تربیت جنسی از منظر آیات و روایات، قم، ناشر دارالحديث، ۱۳۹۱.
۱۳. قائمی، علی، اسلام و تربیت دختران، تهران، ناشر الزهراء، چاپ دوم، ۱۳۸۳.
۱۴. قریشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۴ ش.
۱۵. کلینی، محمد بن یعقوب الکلینی، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلام، ۱۳۹۱ ق.
۱۶. کنز العمال فی سنن الاقوال والافعال، (نویسنده علی التقی بن حسام الدین الهندی)، تحقیق حسن رزوق، تصحیح: صفوه استعاه، بیروت، مکتبه التراث اسلامی، ۱۳۹۷ ق.
۱۷. گنجی، حمزه، بهداشت روانی، چاپ پنجم، تهران، نشر ارسباران، ۱۳۸۲.
۱۸. مصباح یزدی، محمد تقی، جزوه تعلیم و تربیت، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ش ۲۹۴، بی تا. ۱۹-منصور، محمود و پریدخ دادستان، روانشناسی ژنتیک، جلد ۲، تهران، نشر دریا، ۱۳۷۲.
۱۹. میزان الحکمه، جلد سوم، ص ۱۳۵۲، ح ۴۵۴۶.